

לקהל הקוראים
אני פותח את הגליון בהזמנת ידידי הקוראים לנישואי בני משה נר"ו בשבוע שלפני ראש
השנה הבא עלינו לטובה

בסייעתא דשמיא
נעלה את ירושלים על ראש שמחתנו
קול חתן
בסימן טוב
וקול כלה
ובמזל טוב
בשיב ויהודא לה יתברך
הננו מתקבצים להזמיןכם לקחת חבל בשמחת כלולות בנינו היקרים
משה שיחי עב"ג נחמה ליבה תחי'

שתתקיים בס"ד בשעה טובה ומוצלחת
ביום שני לסדר וּבְחִרְתָּ בְּחַיִּים כג באלול תשע"ה
באלם תמיר העגול
החופה בשעה 6:00

הורי החתן
אליהו ומלכה לוין
ירושלים
הורי הכלה
שמואל ליב ורחל רוט
גבעת זאב

דקדוקי מילים וחלקם בעלי שינוי משמעות בפרשת כי-תצא ובהפטרה ובראשון של כי-תבוא

כא יג וּבְכַתָּהּ: המילה מוטעמת במרכא בב"ת ובתביר בת"ו
כא טו לְשִׁנְיָאָה: הנ"ן בחירק
כא יט וְתַפְּשׂוּ בָּ: הטעם נסוג לתי"ו, עם זאת הפ"א בשוא נע
כא כג קָלַלְתָּ: הלמ"ד הראשונה, על אף הקושי, בשוא נח לא בחטף פתח ¹
כב א שִׁיזֹ: שי"ן שמאלית
כב ג וְכֵן תַּעֲשֶׂה: כך היא ההטעמה הנכונה ולא בקדמא ואזלא (קורן ודומיו). וּמִצָּאָתָהּ: האל"ף כלל אינה נשמעת
כב ה כָּל-עֲשֵׂה אֱלֹהִים: טעם נסוג אחור לעי"ן
כב ז תִּקַּח-לָךְ: געיה בת"ו. יִיטֵב לָךְ: טעם נסוג אחור לוי"ד. וְהֶאֱרַכְתָּ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת האל"ף החטופה
כב ט הַמְלֵאָה: געיה בה"א והמ"ם בשווא נע

¹ בתכנת כתר בר-אילן השתבשו בזה שניקדו כאן חטף פתח. עין גיליון כי-תצא סז.

כב יב תִּכְסֶּה-בָּהּ: יש לקרוא תיבה זו כאילו מדובר במילה אחת, אין געיות ואין להעמיד אות זו או אחרת פרט לב"ת המוטעמת בסילוק
 כב טו הַשְׁעָרָה: העי"ן בשווא נח
 כב יח וְלִקְחוּ: מרכא בלמ"ד כטעם משנה
 כב יט מֵאָה כֶּסֶף: טעם נסוג אחור למ"ם
 כב כב בַּעֲלַת-בַּעַל: געיה בעי"ן הראשונה
 כב כג מֵאֲרָשָׁה: במלרע
 כב כה הַמֵּאֲרָשָׁה: המ"ם ללא דגש בשווא נח, העמדה קלה באל"ף ובמלרע
 כב כח לֹא-אֲרָשָׁה: במלעיל
 כב כט עֲנָה: יש להקפיד על המפיק
 כג ב דָּבָא: יש מחלוקת כתיב במילה זו, אבל אינה נוגעת לקריאת המילה.² שִׁפְכָה: השי"ן בקמץ קטן והפ"א בשווא נח
 כג ג יבֹא לוֹ: טעם נסוג אחור ליר"ד
 כג ה לְקַלְלֶךָ: למ"ד ראשונה אחרי הקו"ף בשווא נע, כ"ף סופית דגושה³
 כג יא מְקַרֶּה-לִּילָה: הקו"ף בדגש ובשווא נע
 כג כא יִבְרָכְךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח
 כג כה שִׁבְעָדָּ: שי"ן שמאלית בקמץ קטן. פְּלִיָּדָּ: במלרע, הלמ"ד בשווא נח והיר"ד בנע
 כג כו עַל קֶמֶת רַעֲדָּ: טעם טפחא בתיבת עַל
 כד א כִּי-מֵצֵא בָּהּ: טעם נסוג אחור למ"ם. וְכָתַב לָהּ: טעם נסוג אחור לכ"ף, כן הדבר גם בפסוק הבא
 כד ב וְהִלְכָה וְהִיתָה לְאִישׁ-אַחֶר: טעם טפחא בתיבת וְהִלְכָה
 כד ד בַּעֲלָהּ: העי"ן בשווא נח. תַּחֲטִיֵּא: החי"ת חטופה ולא בשווא נח
 כד ה וְשִׁמַּח אֶת-אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר-לָקַח: טעם טפחא בתיבת וְשִׁמַּח
 כד ז כִּי-יִמְצֵא אִישׁ: מונח רביע ולא קדמא ואזלא
 כד ח הַשְּׁמֵר: במלעיל והמ"ם בסגול
 כד י מִשְׁאֵת: שי"ן ימנית והאל"ף כלל אינה נשמעת. מֵאֻמָּה: במלעיל
 כד יא נָשָׂה בֹּ: אין טעם נסוג אחור. אֶת־הַעֲבֹט: הה"א בפתח ולא בקמץ, כן הדבר גם בהמשך פס' יג
 כד יג בְּשִׁלְמָתוֹ: שי"ן שמאלית. וּבִרְכָּךָ: געיה בבלי"ת, הרי"ש בשווא נע ודגש בכ"ף הסופית
 כד יט יִבְרָכְךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח
 כד כ זִיתָךָ: במלרע והתי"ו בשווא ולא בסגול. תַּפְאָר: הפ' פתוחה⁴

² זהו אחד המקומות שבו נבדלים ספרי תימן מיתר הספרים, אל"ף לפי התימנים או ה"א לפי יתר העדות ראה בגיליון כי תצא סז, ובגליון תהלים צ, בתוכנת הכתר ובתנ"ך ברויאר אימצו את נוסח תימן.
³ אע"פ שכבר גילינו דעתנו ש"כלל הדומות" אינו נכון, כאן יש געיה בקו"ף, וזה דומה ל"הללר" שהלמ"ד הראשונה רפויה, ועם זאת השווא נע

כה ה' יִבְמָה: יש להקפיד על השמעת המפיק

כה ח וְקָרְאוּ-לָו: געיה בק"ף

כה טז כָּל-עֲשֵׂה אֱלֹה: טעם נסוג אחור לעי"ן וכן בהמשך עֲשֵׂה עֹל

כה יז בְּצִאתְכֶם: הת"ו בשווא נע

כה יח קָרָךְ: געיה בק"ף והר"ש בשווא נע. כָּל-הַנְּחָשִׁים: נחץ בנר"ן מפאת הגעיה שבה. וַיִּגַּע: יש לבטא את הפתח לפני העי"ן (פתח גנובה)⁵

כה יט מִכָּל-אֵיבֶיךָ: טעם קדמא באל"ף, גרש בבית"ת והי"ד בשווא. אֲשֶׁר ה' -אֱלֹהֶיךָ: כך היא ההטעמה הנכונה, תיבת אֲשֶׁר בלבד מוטעמת במונח ותבת ה' - מוקפת⁶

אֶת-זִכְרִי: לאחרונה השתרש מנהג לקרוא פעמיים את המילה "זכר". מנהג זה אינו מוכר באשכנז המערבי וגם לא בעדות המזרח. בקונטרס "מקראות שיש להם הכרע" של הר"מ ברויאר ז"ל⁷ האריך להוכיח שאין ספק שנוסח הצירי הוא הנכון, ואין כל צורך בקריאה הכפולה.

הפסרת כי תצא ישעיהו נד – נה ה:

א רָנִי: הר"ש בקמץ קטן ובמלרע. לֹא-חָלָה: הטעם בחי"ת

ב אֶל-תַּחֲשֹׁכִי: שי"ן שמאלית

ג נִשְׁמָוֹת: דגש חזק במ"ם, שוממות, לשון שממה ולא רבים של 'נִשְׁמָה'

ד אֶל-תִּירְאִי: געיה בת"ו ושווא נע ברי"ש

ו וַעֲצֹבֶת רֹחַ: טעם נסוג אחור לצד"י

ט וּמִגֶּעֶר-בָּךְ: העי"ן בקמץ קטן

נד יא עֲנִיָּה: הנר"ן בחירק חסר והי"ד אחריה בדגש חזק

נד יב וְשִׁמְתִי בְּדָכְךָ: כ"ף ראשונה בדגש קל על אף שהתיבה הקודמת מוטעמת בטעם משרת ומסתיימת בהברה פתוחה ומוטעמת מלרע⁸. הדל"ת בשווא נח אע"פ שהכ"ף אחריה רפוייה נה ב לְשִׁבְעָה: השי"ן בקמץ קטן

נד יא עֲנִיָּה: הנר"ן בחירק חסר והי"ד אחריה בדגש חזק

נד יב וְשִׁמְתִי בְּדָכְךָ: כ"ף ראשונה בדגש קל על אף שהתיבה הקודמת מוטעמת בטעם משרת, מסתיימת בהברה פתוחה ובמלרע⁹. הדל"ת בשווא נח אע"פ שהכ"ף אחריה רפוייה נה ב לְשִׁבְעָה: השי"ן בקמץ קטן

ראשון (ושני) של כי תבוא:

כו א וִירְשָׁתָהּ: הי"ד אינה נשמעת והיא חלק מהחירק המלא שבוא"ו. וַיִּשְׁבֹּתָ בָּהּ: טעם נסוג אחור

⁴ לפי הרד"ק יתכן שיש כאן שינוי משמעות אם יקרא בקמץ (עיין במאמר אוריאלי בגליון כי-תצא סז).

⁵ קוראים שבכל קריאה אינם מבחינים בין אל"ף לעי"ן עלולים לקרוא כאן עי"ן פתוחה במקום עי"ן בפתח גנובה. כלומר ויגעה, אבל לפי קריאת האשכנזים יש כאן אל"ף גנובה ונקרא וַיִּגַּע. ולפי עדות המזרח: וַיִּגַּע. ומי שקורא ויגעה אינו שונה ממי שקורא במקום בְּהִנִּיחַ – בְּהִנִּיחַ!

⁶ בקורן ודומיו תיבת יי גם היא במונח.

⁷ מאמרו צורף לגיליון תצוה סז, המעוניין יפנה אלי.

⁸ במחברת התיגאן של יהדות תימן היא נכללת ברשימת מילים בשם 'אוגירה' הכוללת מקרים דומים במקרא.

⁹ במחברת התיגאן של יהדות תימן היא נכללת ברשימת מילים בשם 'אוגירה' הכוללת מקרים חריגים דומים במקרא

כב ח מַעֲקָה ראב"ע: טעמו ידוע מהמקום, ואין רע לו. ומדקדק הוציאו מגזרת "עֲקַת רָשָׁע (תהלים נה, ד)", והביא עצמו בעקה.

כלומר אותו מדקדק נכנס לצרה ע"י הקישור שלו ל'עקה'. על המקרא בתהלים כתב ראב"ע: כתרגומו; צרה הבאה אלי מהרשע. ויש אומרים (השרשים [אבן גנאח]: 'עיק'): מגזרת "כאשר תעיק" (עמ' ב, יג).

הרב משולם ראטה ז"ל מעיר על המשך דברי ראב"ע איך יבחנו כל הדוגמאות שלו.

פ' תצא כי יפול הנופל "מלות רבות יקראו ע"ש סופם, ולא גרע אם כן דרך הלשון, או הוא דברי נבואה, כמו וירדוף עד דן, עד נחל אשכול, ע"כ יעזוב איש את אביו ואת אמו". וצל"ע בכל הפסוקים האלה.

כב י ד"ר משה רענן פרשה וטבעה כי-תצא עה לא-תחַרַשׁ בְּשׁוֹר-וּבַחֲמֹר יַחֲדוּ:

על איסור חריש בשור וחמור כתב ספר החינוך (מצוה תקנ):

שלא לחרוש בשור ובחמור יחדיו, והוא הדין לכל שני מיני בהמה שהאחת היא טהורה והאחת היא טמאה, ולא דוקא חרישה לבד אסורה, אלא הוא הדין כל מלאכה מהמלאכות כגון דישה או למשוך עגלה וכל שאר מלאכות, ועל זה נאמר: 'לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו'.

צער בעלי חיים

המפרשים העלו טעמים רבים לאיסור זה ונעיין בכמה מהם. החינוך (שם) הביא את שיטת הרמב"ם והציע הסבר משלו שבסופו הסיק מסקנה פסיכולוגית מפתיעה: שורש המצוה כתב הרמב"ם ז"ל שהוא משורש איסור הרבעת הבהמה כלאים, כי דרך עובדי אדמה להביא הצמד ברפת אחת ושמה ירכיב אותם ... ואחר רשות אדוני הרב הנזכר והודאה על דברו הטוב, אענה אף אני חלקי ואומר כי מטעמי מצוה זו ענין צער בעלי חיים שהוא אסור מן התורה, וידוע שיש למיני הבהמות ולעופות דאגה גדולה לשכון עם שאינם מינן, וכל שכן לעשות עמהן מלאכה, וכמו שאנו רואים בעינינו באותן שאינם תחת ידינו, כי כל עוף למיננו ישכון, וכל הבהמות ושאר המינין גם כן ידבקו לעולם במיניהן. וכל חכם לב מזה יקח מוסר שלא למנות שני אנשים לעולם בדבר מכל הדברים שיהיו רחוקים בטבעם ומשונים בהנהגתם כמו צדיק ורשע והנקלה בנכבד, שאם הקפידה התורה על הצער שיש בזה לבעלי חיים שאינם בני שכל, כל שכן בבני אדם אשר להם נפש משכלת לדעת יוצרם.

שתי נקודות בדבריו עוררו בי עניין בהקשר של מדורנו.

א. ה"חינוך" שם לב לכך שבעלי חיים מופיעים בלהקות או עדרים בני מין אחד.

ב. התנהגות בעלי חיים עשויה לשמש במצבים מסוימים בסיס להערכת הלך רוחו של האדם.

הסברים נוספים מובאים בחזקוני: א. העובדה שהשור מעלה גרה והחמור איננו מעלה גרה עלולה לגרום לחמור לקנא בשור משום שיסבור שהוא אוכל במהלך החריש. ב. השור הוא מלך הבהמות ואילו החמור הוא בהמה בזויה ולכן אין זיווגם יחד נאה. ג.

האיסור נובע מרחמי הקב"ה על בהמות אלו העוללות לסבול בעבודה המשותפת משום שאין כוחן שווה.

תפקידים שונים

על פי הפירוש האחרון, ההבדלים בתכונותיהם הפיסיות וההתנהגותיות של השור והחמור מקרינים על האיסור לחרוש בהם יחד, אך מטבע הדברים גם על אופן ניצולם כבהמות עבודה.

בגמרא בעבודה זרה (ה,ב) נאמר: "תנא דבי אליהו: לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול, וכחמור למשאוי". בספר איוב אנו קוראים: "וּמִלֶּאךָ בָּא אֶל אִיּוֹב וַיֹּאמֶר הֶבְקֵר הָיִי חֲרֻשׁוֹת וְהֶאֱתֵנֹת רַעוֹת עַל יְדֵיָהֶם (איוב א, יד)". הגמרא בבבא בתרא (טו,ב) מביאה את דרשתו של רבי יוחנן הלומד מפסוק זה שהקב"ה הטעים את איוב בעולם הזה טעם העולם הבא ולכן האתונות הצליחו לרעות ולאכול את הגידולים שזה עתה נזרעו.

לפי דרכנו נפרש על פי פשוטו של מקרא, שאכן הייתה חלוקת תפקידים בין הבהמות: החרש התבצע על ידי הבקר ואילו האתונות נשאו את הציוד ואת האנשים אל מקום העבודה. בזמן שהבקר חרש האתונות רעו משום שבזמן הזה היו בטלות מעבודה. בדרך כלל השוורים הם החורשים כמו למשל בדברי רב פפא: "כדאזיל תיירא דתורי והדר" (כפי כמו שהולך השׁוֹר, נוהג השוורים, וחוזר) (בבא בתרא, נד,ב). הסיבה לתפקידים השונים היא משום שהבקר מתאים לחרישה טוב יותר מהאתונות, כלומר לגרירת המחרשה, ואילו החמורים לנשיאת משא. כוחם הרב וקצב הליכתם האיטי של השוורים מאפשר להם לחרוש אך הם אינם מתאימים לנשיאת משאות. לקצב ההליכה האיטי, המהווה בדרך כלל חיסרון, יש יתרון בעת החרש משום שהוא מאפשר לשלוט על כיוון הליכת השור ולחרוש תלמים ישרים ומקבילים.

הצילום באדיבות בית ספר שדה כפר עציון

בשור או בחמור?

הראשונים מפרשים את ההבדל בין מחרשת א"י ובבל על בסיס ההבדל בין שוורים וחמורים: "ארבע אמות שאמרו, כדי עבודת הכרם. אמר שמואל: לא שנו אלא בארץ ישראל, אבל בבבל שתי אמות" (בבא בתרא כו,א). רש"י מפרש: "אבל בבבל שתי אמות – שמחרישתן קצרה". בא"י אדמה קשה יותר הדורשת כוח רב בחרישה ולכן משתמשים בשוורים. בבבל ניתן להסתפק בחמורים ולכן משתמשים במחרשה קצרה יותר (ראה רמב"ן במקום).

מעניין שבאזור ההר מצאנו את החמורים כמושכי המחרשה (ראו בתמונה). החרשה בהר מתנהלת לאורך תלמים קצרים באזור סלעי וייתכן שהבקר הכבד והמסורבל לא מתאים למשימה זו. מפרש הרד"ק את הפסוק "חִירְצֹן בְּסִלַּע סוּסִים אִם יַחְרֹשׁ בְּבָקָרִים, כִּי תִפְכֹּתֶם לְרֹאשׁ מִשְׁפָּט וּפְרִי צִדְקָה לְלַעֲנָה (עמוס ו, יב)": "...אמר אם דרך העולם שירוצו הסוסים

בסלע זה אינו, וכן אם יחרוש אדם בבקרים בסלע זה אינו, ואם יהיה זה יהיה הפך דרך העולם ומנהגו ואתם עושים הפך העולם וכו'". כלומר, החרישה בהר בעזרת בקר איננה אפשרית.

לתגובות ורישום לקבלת מאמרי צמחים ובעלי חיים על פי סדר הדף היומי:
raananmoshe1@gmail.com

כג יא **מְקַרְהָ לַיְלָה** ראב"ע: המ"ם משרת, ומשקלו "מְשִׁדָּה אֲחֻזָּתוֹ" (ויקרא כז, טז). כלומר אינו רואה את הדגש בקו"ף דגש 'תפארת הקריאה' אלא דגש של אות השימוש מ"ם. הרב משולם ראטה בספר מבשר עזרא מפנה לכמה ספרים.
א"ע פ' תצא מקרה לילה עי' אהל יוסף ומקו"ח שם – ובס' יס"מ ובכ"ח ובי"ע. הספר אהל יוסף הוא קיצור של הספר צפנת פענח פירוש על ראב"ע. אבל לא מצאתי שם, כנראה כוונת המחבר לספר אחר

כג יט **לֹא־תִבְיָא אֶתְנֵן זִוְנָה וּמִתִּיר כָּלֵב**
הערת שוליים שלי מגליון כי-תצא עד: הערה שלא מהעניין. בתנ"ך שבעבר חולק לחיילי צה"ל נלווה פירוש קצר, ובפירושו (אינו לפני) מפורש מחיר כלב על תשלום ל"לזונה" ממין זכר... קשה להתאפק מלצחוק.

הערת יהושוע בוך: על הערה 13 שבה מיהרת ללגלג:
א. אם לפי חז"ל "שגל" היא כלבה, הרי שכלב הוא קדש זכר.
א"ה, אציין בזה את המקום בחז"ל ששגל היא כלבה. תלמוד בבלי ראש השנה ד א ויאמר לי חמלך וְהַשְׁגֵּל יוֹשֶׁבֶת אֶעֱלוֹ (עזרא [נחמיה ב, ו]). מאי שגל? אמר רבה בר לימא משמיה דרב: כלבתא¹⁰. – אלא מעתה, הא דכתיב וְעַל מֶרְא שְׁמִיָּא הִתְרוֹמְמַת וְלִמְאִנְיָא דִּי בֵּיתָהּ הִיתָיו קְדָמָךְ וְאַנְתָּ וְרַבְרַבְנָךְ שְׁגִלְתָּךְ וְלִחְנִיתָךְ חֲמִירָא שְׁתֵּן בְּחֹן (דניאל ה, כג) [ועל אדון השמים התנשאת, וכלי ביתו הובאו לפניך, ואתה ושריך מלכתך ופילגשך שותים בהם יין]. ואי שגל כלבתא היא כלבתא בת משתיא חמרא היא [אם שגל היא כלבה, כלבה שותה יין?]. – הא לא קשיא, דמלפא לה ושתייא [זה לא קשה מלמדים אותה והיא שותה]. – אלא מעתה דכתיב פְּנוֹת מַלְכִּים בִּיקְרוּתֶיךָ נֶעְבְּהָ שְׁגֵל לִימִינְךָ בְּכֶתֶם אֹפִיר (תהלים מה, י). ואי שגל כלבתא היא – מאי קא מבשר להו נביא לישראל? – הכי קאמר: בשכר שחביבה תורה לישראל כשגל [במשמע כלבה] לאומות העולם – זכיתם לכתם אופיר.

המשך הערת יהושוע בוך.

ב. סמיכות הפסוק הזה לקודמו יכולה ללמד שמדובר בקדש ובקדשה.
ג. הקדש היה מכונה במקדשים כנעניים, שבהם היו נפוצים מנהגים אלה, בשם כלב.
ד. ר"י אברבנאל דברים פרק כג: ומחיר כלב – אחשוב אני שהוא תואר לקדש זכר. **ע"כ יהושוע בוך.**

מקרה של איש שמשכיר את עצמו מצינו כאן (אבל אינו מכונה כלב)
בבלי בבא מציעא פה א איקלע רבי לאתריה דרבי טרפון, אמר להו: יש לו בן לאותו עדיק שהיה מקפח את בניו? אמרו לו: בן אין לו, בן בת יש לו, וכל זונה שנשכרת בשנים **שוכרתו בשמנה.**

ממני: ראיתי פירוש משונה זה או משהו הראה לי אותו לפני שנים רבות בתנ"ך הצבאי [אז במהדורה המצולמת לא של דותן, אח"כ הדפיסו פירוש זה גם בתנ"ך הצבאי של דותן] גם אליהוא הראה לי שמפרשים כך.

¹⁰ בלשון העם אשה מרשעת מכונה "כלבתא" אבל בניקוד: כָּלְבֵתָא, או קְלֵפְתָא.

אינני יכול ללעוג לרב אברבנאל אבל עדיין אין זה נראה פשוטו של מקרא.
ובוודאי שאין זה נכון בתורה שבעל פה
משנה מסכת תמורה פרק ו' אתנן כלב ומחיר זונה הרי אלו מותרים
פירוש המשנה לרמב"ם מסכת תמורה פרק ו' ואם היתה האשה היא שנתנה את האתנן
לאיש אין אותו האתנן נאסר.

רמב"ם הלכות איסורי מזבח פרק ד' נתנה האשה אתנן לבועל הרי זה מותר משום אתנן.
רש"י ביבמות: אתנן כלב - שאם אמר אדם לזונה הילך טלה זה והצעלי לכלזי ומחיר זונה
שהחליף זונה בטלה מותרים למזבח ומדקרי אתנן כלב אלמלא לאו זנות הוא.
אליהו

יהושע בוך: ייתכן שבימי המקרא שהיה קדש לע"ז, פשט המקרא היה מחיר כלב-
מחיר קדש, אך בימי חז"ל שלא היה קדש לע"ז, פירשו חז"ל כפי שפירשו.
אליהו: למען הדיוק הנה דברי הרב הרץ שהיה רב ראשי באנגליה לפני 80 שנה בערך,
והוא הוציא חומש עם אוסף פירושים ונעזר גם בפירושי נכרים כאשר התאימו לנו. העבודה
נחשבת לפנינה בין פירושי חכמים בני זמננו. נראה שכתב גרמנית ותרגם, אך אינני בטוח.

a dog: The Semitic term for a male person who practised immoral conduct as
a religious rite. The Rabbis, however, took the phrase in its literal sense, as
anything obtained in exchange for a dog.

אליהו

א"ה: הוא אומר שבמקור 'כלב' הוא זכר זונה, אבל לפי חז"ל מדובר במה שניתן תמורת כלב.

הרי שמקרא זה כפשוטו מתפרש פירוש אחד, אבל חז"ל להלכה מפרשים פירוש אחר,
ושוללים את המתקבל לפי פשוטו של מקרא.
השווה: בבלי יבמות כד א' אמר רבא: אף על גב דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי
פשוטו...

בבלי מסכת שבת סג א' אמר ליה רב כהנא למר בריה דרב הונא: האי בדברי תורה
כתיב! - אמר ליה: אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אמר רב כהנא כד הוינא בר תמני סדי
שנין והוה גמירנא ליה לכוליה תלמודא, ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו
עד השתא.

אבל ביסוד 'פשוטו' של כלב הוא כלב ממש גם אם מתפרש כאן זונה.

כה יט וְהָיָה בְּהִנָּיִחַ מַגְלִיחַ רָאָה עָה

יב י וְהִנָּיִחַ לָכֶם מִכָּל-אִיְיָכֶם שאלה: הקורא קרא וְהִנָּיִחַ בחירק במקום בצירי מה דינו?

תשובה: ידועה הצורה של ע"ו או ע"י הכין הכין השיב, צורה זו מתאימה לשורש נוח.
צורה אחרת היא של חסרי פ"נ הפיל הקיף הציל וכד'. לעניין הניח מצאנו במקרא את שתי
הצורות הנזכרות. השורש נו.ח הוא מסתבר, השורש נ.ג.ח אינו קיים. לכן יש אומרים
שהשורש (של הדגוש) הוא ינח, ויש אומרים שהוא נוח, והדגש בהתאמת ניקוד חירק חסר או
פתח, בא כדי ליצור בידול משמעים בין לשון מנוחה ובין לשון שימה או עזיבה.

לכן הקורא טעה כאן, וראוי היה להחזיר אותו על הטעות¹¹. **ע"כ מגליח ראה עה.**

יעקב לויפר: נראה לי שאתה מגזים. הבידול הזה לא מחזיק במקרא. זה בידול מאוחר
שבמקרא עדיין אינו. אמנם לשון מנוחה ומרגוע אין דגוש, למעט פסוק אחד בישעיה (יד, א)

¹¹ ידועים דברי השולחן ערוך או"ח כה ז' לעניין ניקוד 'להניח תפילין'. על פסק הלכה זה חלק המדקדק ר' מנחם
לונזאנו בעל אור תורה, וגם בסידור עבודת ישראל של זליגמן בר הוא טוען שהלכה זו אינה נכונה מבחינה
דקדוקית. גם בנוסח התימנים מנוקד לְהִנָּיִחַ.

שיש להסתפק בו: "כִּי יִרְחַס ה' אֶת יַעֲקֹב וּבָחַר עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחָם עַל אֲדָמָתָם", אני הייתי מפרשו לפי פשוטו "ויעשה שיהיו במנוחה", כי לא מתאים כל כך לשון הנחה על עם. אבל המפרשים שם פירשוהו לשון שימה. אמנם הצד ההפוך הוא רק על פי רוב, יש כמה וכמה לשונות שימה ועזיבה שהם רפים הנה לקט:

1. שמות פרשת בשלח פרק יז פסוק יא יָדוּ וְגִבֹּר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יִנִּיחַ יְדוֹ וְגִבֹּר עֲמֶלְק:
2. ישעיהו פרק ל פסוק לב מַעֲבֵר מִטָּה מוֹסְדָה אֲשֶׁר יִנִּיחַ ה' עָלָיו בְּתַפִּים וּבְכַנּוֹת
3. יחזקאל פרק לז פסוק א עָלֵי יָד ה' וַיִּזְעַצְנִי בְרוּחַ ה' וַיִּנִּיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה
4. יחזקאל פרק מ פסוק ב הֵבִיאֵנִי אֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיִּנִּיחֵנִי אֶל הַר גְּבֵה מְאֹד וְעָלִיו
5. יחזקאל פרק מד פסוק ל עֲרִסוֹתֶיכֶם תִּתְּנֶנּוּ לַפֶּהן לְהִנִּיחַ בְּרִכָּה אֶל בֵּיתָךְ:

ממני: יפה ר' יעקב

כפי שאתה מראה יש לפעמים זליגה בעיקר בכיוון של שימה ועזיבה ללא דגש. אע"פ שנקודתית אני יכול להתווכח עם חלק מהדוגמאות, יש כנראה דוגמאות שיותר קשה להתווכח עמהם.

מטרתנו אינה להתנצח אלא להגיע למסקנה הנכונה.

עם נטייתי בדרך כלל להקל בטעויות קריאה בדיעבד, כאן נראה לי שהקורא שגה שגיאה גדולה. אחרי הבידול שאנו רגילים אליו בכל זאת נראה שצריך להקפיד מעבר לחובה להקפיד על קריאה נכונה. לכן מיד במקום ודאי שצריך לתקן אותו, אם כבר החל לברך ברכה אפשר לעזוב אותו [להניח לו, באיזה ניקוד שנראה לך] ובפרט כאן כשכבר קרא הרבה יותר פסוקים מהנדרש. אליהו.

אורי טאניס: ללא כל קשר לדין הלשוני המעניין כשלעצמו, תכל"ס, אנו נוהגים בטלמון להחזיר את הקורא על שיבוש מעין זה. הסיבה לכך היא דווקא הדין הנוכחי, שהרי לא ניתן לקבוע בקלות תוך כדי קריאה אם היה או לא, שינוי במשמעות.

אוריאל: היה ניתן לטעון להפך, שבכל ספק - להחמיר (בכבוד הבריות) ולא להחזיר...

אורי: אם אצלכם נוהגים להעיר לקורא באופן לא מכובד אז אין טעם לכל הדין הזה שכן לא יהיה לו שום צעד מעשי. אצלנו רק אדם אחד רשאי להעיר/לתקן והוא עומד לצד הקורא. כל היתר יושבים בשקט וסומכים על השניים שיעשו את מלאכתם נאמנה.

וכן, על טעות זו הייתי מחזיר את הקורא באופן מכובד. לא מכיר שום צורה אחרת לעשות זאת. אורי

א"ה: הנושא אם מברכים להניח תפילין או להניח הוזכר כאן. הפעם נביא את הדברים במקורם. שו"ת מהרי"ל החדשות סימן ב גם אדוני הודיעני והורני אם לברך להניח תפילין ברפיו' הנו"ן, ואז הוא לשון לְהִנִּיחַ בְּרִכָּה אֶל בֵּיתָךְ (יחזקאל מד, ל) וכן וַיִּנֶּח בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי (שמות כ, י) או להניח בדגישות הנו"ן לשון וַתִּנַּח בְּגֵדוֹ אֶעֱלֶה (בראשית לט, טז) וכמו וַיִּנִּיחֻהוּ אֶחָדָן (שמות טז, לד) וכמו מאמתי מברכי' משעת הנחתן עד שעת קשירתן בדגישות. והיה נראה ברפיו' הנו"ן והוא לשון מנוחה ואין שייך כי אם בבעלי חיים כמו וַיִּנֶּח בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי (שמות כ, י), לְהִנִּיחַ בְּרִכָּה אֶל בֵּיתָךְ, ויהי מנוחה בביתי. וכן וַתִּנַּח הַתִּיבָה מִצֵּינוּ בּוֹ הַלִּיכָה, וַתִּלָּךְ הַתִּבָּה (בראשית ז, יח) אי נמי כמ' בעלי חיים אבל דבר שאין בו בעלי חיים שייך בי' דגשות והו' לשון (הל) הנח' כמ' וַתִּנַּח בְּגָדוֹ, וְהִנִּיחָם שם, אבל לגבי תפילין יש להדגיש ואפי' בעלמא שמעתי אומ' ברפיון, א"מ תבאר דעתך.

ע"כ השואל. הוא אינו רואה כאן שני שורשים אלא צורה דגושה וצורה רפויה שתיהן בבניין הפעיל. הוא עצמו נוטה יותר להדגיש.

עתה נראה את התשובה. וברכת להניח תפילין כתב התשב"ץ שהיא לְהִנִּיחַ כדפי' כלישנא דקרא ואף כי יש מדקדקים להדגיש אית לן למיזל גופא בתר (בת') רישא ונר' דשניהם דגש ורפא גיזרה אחת היא אלא (ומשקל) [ומשקל] משקל כבד כמ' שליח שילח שיבר שבר

ורבות כהנה ובמקום ויניחיהו הו"ל ויניחיהו משקל קל וא"כ לישנא דקרא עדיף כמו המוציא לחם מן הארץ דמבליעין האותיות משום לישנא (דק) [דקרא] ואדרבה להניח בדגש משמע לשון עזיבה כמו הניחו והלך לו [כנראה הייתה למהר"ל מסורת קריאה הניחו והלך לו כי אם לא – אין ראיה מכאן], חבר עציבים אפרים הנה לו (הושע ד, יז) והניח שם¹².

אֶת־זָכָר בלוח דקדוקי הקריאה, לאחרונה השתרש מנהג לקרוא פעמיים את המילה "זכר". מנהג זה אינו מוכר באשכנז המערבי וגם לא בעדות המזרח. בקונטרס "מקראות שיש להם הכרע" של הר"מ ברויאר ז"ל האריך להוכיח שאין ספק שנוסח הצירי הוא הנכון, ואין כל צורך בקריאה הכפולה. בקובץ תורת הקורא כי-תצא עה דן בעניין הזה וכאן מובאים קטעי דברים משם.

אֶת־זָכָר / (אֶת־זָכָר)

הזי"ן בצירי – בכתבי היד: טא"ס טא"ק ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ט ס"י ס"יא ס"ט"ז ס"י"ז, א"א א"ג א"ה א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב רד"ק בשם חלק מהספרים¹³.

הזי"ן בסגול – בכתבי היד: ס"ה ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט, א"ב א"ז א"ט. ~ וכן כתב רד"ק בשם חלק מהספרים¹⁴. ~ וכן נראה מדברי הרשב"א והר"ן¹⁵. ~ וכן כתבו בשם הגר"א¹⁶.

¹³ כתב רד"ק (שרשים שרש זכר): תמחה את זכר עמלק בשש נקודות, אבל לזכר קדשו בחמש נקודות ולית כותיה, כן הוא במקצת הספרים, ובמקצת הספרים כל זכר בחמש נקודות (ובדפוס ויניציאה ש"ו וויניציאה ש"ז נדפס רק "תמחה את זכר עמלק בשש נקודות, אבל לזכר קדשו בחמש נקודות ולית כותיה" ונמחקו התיבות "כן הוא במקצת הספרים, ובמקצת הספרים כל זכר בחמש נקודות", ככל הנראה משום טעות הדומות).

ובסידור המדקדק ר' שבתי סופר ניקד בכל מקום זכר, ונימוקו שכך כתב רד"ק שכל זכר בשש נקודות פרט לזכר קדשו (משום שהיה לעיניו רק דפוס ויניציאה בו לא כתוב שיש גרסאות שכל זכר בחמש נקודות). וכן כתב היעב"ץ (לוח ארש סימן ק"ב). וגם לנגד עיניו היה דפוס ויניציאה).

ובספר מכלול (דף קמ"ט ע"ב) הביא רד"ק רשימת תיבות המנוקדות בסגול סגול, וביניהן הביא את תיבת זכר. אך בספרו עט סופר (דף י"ט ע"א) שאותו כתב אחר המכלול והשרשים, הביא רד"ק רשימת תיבות המנוקדות בסגול סגול, ורשימת תיבות המנוקדות בצירי וסגול, וכלל את תיבת זכר ברשימת התיבות המנוקדות בצירי וסגול. ומוכת שהכריע לבסוף כספרים המנקדים זכר בצירי וסגול בכל המקומות במקרא.

¹⁴ בשם הגר"א מובא (מעשה רב סימן כ"ח וסימן קל"ד) שקרא זכר בסגול תחת הזי"ן (ואמנם, בהסכמת הגר"ח מוולאזין לספר מעשה רב, מעיד ששמע מפי הגר"א שקרא זכר בצירי. אך הוסיף שם הגר"ח שאינו יודע אם השומעים שמעו וטעו, או שמא הגר"א בזקנותו חזר בו ושינה לקרוא זכר בסגול, וסיים הגר"ח וכתב למחבר מעשה רב שיחקור נא לעמוד בזה על האמת. ובעל מעשה רב כתב (בהערותיו לסימן קל"ד) שאכן חקר את הדבר, וכל העומדים לפני הגר"א העידו שקרא זכר בסגול, וא"כ ודאי נתחדשה אצלו הלכה בזקנותו שכן יש לקרוא זכר בסגול תחת הזי"ן, כמו ששיער הגר"ח).

ובפשטות נראה שהגר"א קרא בסגול משום שסבר שכן דעת רד"ק (מכל ספרי הגר"א בדקדוק ניכר שאת רוב תורתו בדקדוק למד מספרי הרד"ק ור' אליהו בחור, וכן כתב להדיא בתוספת מעשה רב), אך עיין לעיל הערה ל"ז שגם רד"ק הביא את שתי השיטות, וכנראה שהכריע לבסוף שיש לנקד זכר בצירי.

ואף גבי קריאת פרשת זכור עצמה, יש מקום לומר שמאז כתיבת המשנה ברורה נחשפו ספרים מדויקים שמהם מוכח שהנוסח הנכון הוא זכר בצירי.

¹² יתכן שכדאי לראות את ההערות של הוצאת מכון ירושלים כלולות בפרויקט בר-אילן.

ונוסח הסגול מצוי רק בכתבי היד פחות מדויקים, ובפרט שנראה שגם רד"ק הכריע כן לבסוף (וראה עוד במאמרו של מרדכי בריאר "מקראות שיש להם הכרע", מגדים י', שבט תש"נ. ובמאמרו המקיף של יצחק ש. פנקובר "זכר עמלק בחמש או בשש נקודות", עיוני מקרא ופרשנות כרך ד').

עד כאן מתורת הקורא

תן לחכם ויחכם-עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע
שם): www.ladaat.net/gilionot.php

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים
<https://mail.google.com/mail/ca/u/0/#search/dvir/14a6bf5febc771ff>

אם אתה מתעניין
בהבטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל געושיאים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ☺